

Een Frisse Wind in een Volle Zaal

Donderdagavond 16 november jl. liep de zaal van dorpshuis Usquert al vroeg vol. We hadden het onderwerp niet-fossiele energie aangeboord en daar was veel belangstelling voor.

Voor de pauze sprak Stef Folmer van Duma-advies. De bedoeling was dat hij ons zou vertellen over én warmtepompen én biomassaketels én zonneboilers. In een interactief verhaal met veel plaatjes en gerichte vragen uit de zaal kwamen we niet verder dan het onderwerp warmtepompen..... Het bleek een vrij onbekend terrein voor velen, dus 45 minuten waren zomaar om. Misschien moeten we Stef nog eens uitnodigen om de rest van zijn verhaal te vertellen? Omdat er na de pauze ook nog een paar sprekers volgden moesten we nu het tempo erin houden.

Een opmerking die ik hier graag doorgeef was: De oude (fossiele) energie zat onder de grond, de nieuwe energie vinden we bovengronds en dat zal dus zichtbaar zijn in onze omgeving/landschap.

Na de pauze zoomden we in op kleine windmolens. Er waaide een frisse wind door de zaal. We lieten twee aanbieders van kleine windmolens aan het woord. Evelien de Groot vertelde het verhaal van E.A.Z. Wind. Een jong bedrijf in Hoogezand, dat inmiddels al bijna 100 molens heeft gebouwd in de provincie Groningen. Ze profileren zich nadrukkelijk als een regionaal bedrijf en zijn in

hun jonge bestaan hard aan het groeien. De molens zijn in het veld te herkennen aan hun houten wieken, grote houten staart en groene mast. Cato Gaaikema vulde haar verhaal aan met zijn praktische ervaringen met de molen op zijn bedrijf. Hij ontvangt vooral positieve reacties en hij merkt dat windenergie goed past bij de behoeften van zijn akkerbouwbedrijf.

Daarna vertelde Gijs Hospers van Hulst Innovatie over de molens van Braun. Een serie kleine windmolens van Duitse makelij. Voor Hulst is windenergie een nieuwe loot aan het bedrijf dat zich vooral richtte op technische ontwikkelingen voor de off-shore windmolenbouwers en draaimelkstellen.

Na deze energieke presentaties was er ook nog ruimte voor een bijdrage van Jan Hink, lid van het eerste uur. Hij praatte ons bij over de Hogelandster Energie Coöperatie en de Groninger Energiekoepel.

Conclusie van deze avond: er waait een frisse wind in Groningen: de energietransitie is begonnen! Wij hebben met elkaar veel potentie om deze verandering mede vorm te geven. Het is bij uitstek een onderwerp waarbij boeren en burgers elkaar zullen vinden. En ook een mogelijkheid om veel geld in onze eigen regio te houden. Gezien de belangstelling en gerichte vragen uit de zaal gaan er komende jaren mooie stappen gezet worden.

Bijvangst

Louis Dolmans belde; hij is akkerbouwer in Gelderland. Zijn bedrijf heet Doorniks Natuurridders en ligt bij Bemmels langs de boorden van de Waal. Een inspirerende voorloper op het gebied van natuur-inclusieve landbouw. Eigenlijk door heel ouderwets te zijn. Alle oorspronkelijke vlechthekken en dijkes zijn weer terug op zijn boerderij en daarmee zijn de percelen weer, net als vroeger, onregelmatig van vorm en klein van stuk. Een arcadisch stukje Nederland en een paradijs voor vogels. Enfin, Dolmans belde over een zakje geleverde klaverzaden. Hij sprak over 'bijvangst' in het gewas.

Onzuiverheden, heet dat bij de keuringsdienst, en nog wel schadelijke ook. Een klacht! Maar nee, integendeel: Dolmans was razend enthousiast over zijn gevonden akkerleeuwenbek en het groot spiegelklokje, allebei zeldzame rode lijst soorten van akkerplanten. Ook van het blauwbloeiende rode guichelheil (binnenkant bloempje oranje – ik heb het niet bedacht) dacht hij dat wij het hadden meegeleverd, want hij had dit alleen en exclusief aangetroffen in de gezaaide rijtjes witte klaver.

Hmm, doen wij ons best om zo secuur mogelijk te telen en te schonen en dan krijg je dit. Zou de NAK bij de analyse deze zaden over het hoofd zien? Misschien delen ze zulke afwijkende zaden in bij een grotere plantenfamilie. Zou kunnen. Wij hebben dit spul nooit gezien, maar het zijn ook erg kleine bloemetjes en zo goed kijken wij nu ook weer niet. Akkerbouwland wat we jarenlang redelijk intensief bemest hebben en waar we dertig tot veertig jaar lang elk jaar (!) bodemherbiciden hebben gebruikt. En dan worden we biologisch en dan na vier jaar...., zijn ze terug, de zeldzame planten. Dat zou inderdaad een mooie bijvangst zijn. Volgend jaar heel goed kijken naar deze wondertjes.

Piet Glas

www.dumaenergieadvies.nl
www.eazwind.com
www.hulstinnovatie.nl
www.hogelandsterenergiecooperatie.org
www.grek.nl
www.milieucentraal.nl

Negen akkerbouwers in de provincie Groningen doen mee met het project Zomergraan en stoppel: drie in Noord-Groningen (op lichte kleigronden), drie in Oost Groningen (op de zware klei) en drie in Oost Groningen (op de dalgronden). Met dit onderzoeksproject wordt gezocht naar een wijze van akkervogelbeheer dat (a) gunstig is voor akkervogels, en (b) goed in te passen is in de bedrijfsvoering van akkerbouwers.

Dit wordt gedaan door op een extensieve wijze zomergraan te telen. Dat gebeurt meerdere jaren op dezelfde locatie zodat er in de winter graanstoppels op het veld blijven staan. In de teelt wordt minder dicht gezaaid, insecticiden worden niet gebruikt en herbiciden minimaal. Er wordt gekeken naar de akkervogels en (on)kruidontwikkeling. De trekkers van dit onderzoek zijn Wierde & Dijk en ANOG. Een onderdeel van het project is het insectenonderzoek op de percelen.

Over het insectenonderzoek

Dit onderzoek wordt alleen dit jaar (2017) gedaan. Doel is om te kijken welke/hoeveel insecten er voorkomen op onze pilotpercelen en dit te vergelijken met gangbare akkerbouwpercelen. Daar wordt gekeken naar insecten omdat het belangrijk voedsel is voor (jonge) akkervogels. Tevens kunnen insecten een plaag zijn in graanpercelen, maar ze kunnen ook plagen onderdrukken. Er wordt onderzoek gedaan op alle negen deelnemende bedrijven. Een aantal vrijwilligers gaan insecten vangen in de pilotpercelen EN in controlepercelen. Als start is een instructiebijeenkomst bij Koos Koop in Usquert. Trudy organiseert het project. Het begint met het aanmaken van een groepsapp 'insectenonderzoek'. Verder worden alle benodigde materialen verzameld en instructies gegeven. De vrijwilligers zijn Trudy, Michiel, Louwke, Catrienus, Aafke en Herman. Daarnaast spelen 2 externe

deskundigen op insectengebied (Frans van Alebeek en Jeroen de Rond) ook een belangrijke rol. Koos functioneert als achtervang.

We wachten op mooi weer (de buienradar speelt hierbij een belangrijke rol), want insecten houden niet van kou en regen en wij trouwens ook niet. Dan kan het plaatsen van de vangpotten en -bakken plaatsvinden. De potten en bakken bevatten een conserveermiddel en gevangen insecten verdrinken en blijven geconserveerd. De gele bakken worden tussen de aren geplaatst en vliegende insecten komen graag op de gele kleur af, dus ..... De potvallen (plastic jodekoekenbussen) moeten ingegraven worden in de klei en dat blijkt toch het meeste werk te zijn (Louwke: "wat 'n put waar!!!").

Een week later moeten de potten en bakken geleegd worden en zijn we zeer benieuwd, wat de oogst zal zijn. Op de foto's insecten in een gele bak en een potval vol kevers. Het blijkt nogal wat handigheid te vergen om de insecten in de verzamelpotjes te krijgen; spuitfles en/of penseel helpen hierbij. Naast lopende insecten die de potvallen inrennen, kom je ook wel eens een (verdrongen en opgezwollen) muis tegen. Bij ons is dat vijf keer raak. Ook een nog levende pad, maar die hebben we vrijgelaten. De gevangen insecten worden op de percelen zelf in 95% alcohol gedaan. Op de foto een verzamelpotje vol met kevers uit Usquert.

Op 14 juli wordt er gedetermineerd en gesorteerd onder leiding van Jeroen de Rond in de Geweidehof te Garmewolde. Daar hebben we de hele dag gezwoegd. Sommigen van ons kunnen maar niet genoeg krijgen van het determineren. Een heerlijke lunch is dan ook een welkome onderbreking. Af was het werk niet en Jeroen heeft alle monsters meegenomen voor de eindsortering. T.z.t. wordt het eindresultaat bekendgemaakt en zal blijken of het al dan niet gebruik van insecticiden en/of herbiciden verschil maakt. We kunnen terug kijken op een geslaagd project en de voortreffelijke organisatie!

Aafke Klein en Herman Loos

Een gewone teelt zomergraan

Hans Knook is één van de drie Wierde & Dijk-leden die deelneemt aan de pilot 'zomergraan en stoppels'. Hans: "Vanuit mijn werk bij Koop Landbouw ben ik al jaren betrokken bij de activiteiten van Wierde & Dijk. Zelf meedoen – met mijn eigen akkerbouwbedrijf in Rottum- aan het akkervogelbeheer was nooit mogelijk omdat mijn bedrijf in een 'wit gebied' ligt. Toen deze pilot zich aandeede, heb ik mij dan ook direct aangemeld." Hans wilde ook meedenken om het beheer praktisch en uitvoerbaar te maken. Hans: "Zoals met de gewasbeschermingsmiddelen, daar hebben we heel overwogen en praktisch na gekeken. Nu, na drie jaar onderzoek, hebben we een beheer dat goed inpasbaar is in de landbouwpraktijk. Wel ben ik benieuwd naar aantallen vogels die er zijn geteld in deze pilot. Dat resultaat is cruciaal. Het bepaalt of deze maatregel als nieuw beheerpakket ingezet kan worden, of niet."

Na drie jaar kijkt Hans positief terug, al is het allemaal niet vanzelf gegaan. Hans: "In het tweede jaar liep het bij mij helemaal uit de hand. Door omstandigheden hebben we de eerste bespuiting met herbiciden niet gedaan. Toen is het hele perceel onder het onkruid gekomen. Het was ook niet meer te herstellen. Dat jaar had ik slechts één ruime ton aan opbrengst (per hectare). Het afgelopen jaar hebben we het onkruid wel tijdig bestreden en had ik weer een opbrengst van vier ton."

De deelnemers aan dit onderzoek ontvangen een beheervergoeding van € 1.250,- per hectare per jaar. Daarnaast wordt het graan normaal geoogst. Hans rekent voor of de beheervergoeding voldoende is. Hans: "Wanneer ik een opbrengst heb van vier ton per hectare en daarbij komt de vergoeding van € 1.250 dan kom ik op hetzelfde saldo als wintertarwe. Dat is prima. Het is afwachten wat de vergoeding wordt van het mogelijke beheerpakket. Ik zou het mooi vinden als er een flexibele vergoeding komt die afhankelijk is van de graanprijs. Want als de graanprijzen hoog zijn, dan is een compensatie van € 1.250,- te laag, dan zal geen akkerbouwer mee willen doen. Dit houdt ook in dat

Linksachter Hans het pilotperceel (met stoppels), rechts een kale akker.

de vergoeding lager zal zijn als de graanprijs slecht is. Maar dat vind ik dan ook reëel."

Een ander leerpunt was de bemesting. Hans: "De inzaaihoeveelheid is de helft van normaal. In het tweede jaar had ik daar de bemesting op aangepast: ook de helft. Maar dat bleek echt te weinig. Het is ook een reden geweest dat mijn gewas toen niet tot ontwikkeling is gekomen. Een graangewas stoelt bij een lagere

inzaaihoeveelheid meer uit, daar hoort een passende bemesting bij. Volgens mij kun je met een halve inzaaihoeveelheid komen op een opbrengst van ¾ van wat normaal is bij zomergraan. Zo blijft het een normale teelt van zomergraan, dat vind ik het mooie van deze maatregel. Het vraagt om een praktische kijk, en je hoeft er niets bijzonders aan te doen."

Pilot zomergraan en stoppels

Het Beheer

- Meerdere jaren op dezelfde locatie
- Geen kerende grondbewerking
- Inzaaien met 200 zaden/m²= de helft van de gangbare hoeveelheid
- Inzaaien op rijen van 25 cm
- Minimaal gebruik van herbiciden
- Geen gebruik van insecticiden
- Normaal gebruik van fungiciden en halmverkorters
- Normale bemesting
- Normale oogst
- Na de oogst blijft de stoppel liggen.

UITNODIGING

Nieuwjaarsbijeenkomst 2018

In januari gaan we een kijkje nemen in en op de wierde van Rottum. We hebben de heren Van Wijnen en Gramsbergen bereid gevonden voor onze leden hun lezing over de wierde van Rottum te verzorgen.

Beide heren hebben nauwgezet onderzoek gedaan naar de ondergrond van de wierde door middel van elektrische weerstandsmetingen. Daarmee hebben zij de contouren van het voormalige klooster zichtbaar kunnen maken. Dit leidde tot de publicatie van een boekje. En het ging verder: er is een mooie animatie gemaakt van hoe het klooster eruit gezien zou hebben. En rondom het dorp staan nu bronzen voorstellingen van Rottum in de kloosterjaren. In een prettige presentatie laten ze ons deelgenoot worden van hun zoektocht en de resultaten daarvan.

Na de pauze zullen we gezamenlijk een kijkje nemen op en rond de wierde. We sluiten de middag af met een kop snert in het Dorpshuis.

Zaterdagmiddag 13 januari 2018
om 14.00 uur

Dorpshuis Kloostersteeg
Kloosterweg
9998 XD Rottum

AANMELDEN:

Voor deze Nieuwjaarsbijeenkomst willen we graag dat u zich van te voren aanmeldt via info@wierde-en-dijk.nl. Aanmelden kan tot 10 januari 2018.

OPROEP

Graag ontvangen wij van al onze leden het e-mailadres!

Van velen hebben we het al, maar nog niet van iedereen. Inmiddels maken wij wel gebruik van de e-mail om u informatie te zenden. Bijvoorbeeld over activiteiten en soms een digitale extra Nieuwsbrief.

Omdat kantoor Vreugdenhil onze ledenadministratie verzorgt, vragen we u om uw e-mailadres te sturen aan: info@kantoorvreugdenhil.nl of naar anneke@wierde-en-dijk.nl

Werkbezoek BoerenNatuur.nl Groningen

Op 13 september jl. vond het jaarlijkse werkbezoek van BoerenNatuur.nl Groningen plaats. BoerenNatuur.nl Groningen is de samenwerkingsorganisatie van de drie Groninger agrarische Collectieven. Ieder jaar organiseert een van de drie een werkbezoek voor de Gedeputeerde, een aantal Statenleden, verschillende gebiedspartijen en de andere Collectieven. Dit jaar was de beurt aan Collectief Midden Groningen om deze excursiedag te organiseren.

Het werd een bezoek aan de weidevogelparel Crangeweer. Ruim 60 personen werden eerst ontvangen op zorgbuurderij De Heemen in Stedum en vertrokken daarna per bus voor een veldbezoek. Bij boer Dekens werd gestopt voor een toelichting op de plas-dras successen aldaar.

Een uitgebreider verslag van dit bezoek leest u op de website www.collectiefmidden groningen.nl

Agenda

13 januari

de Wierde van Rottum
- Dorpshuis te Rottum

Voor activiteiten in het komende seizoen: zie onze website en ook via mail houden we u op de hoogte.

Colofon

De Nieuwsbrief Wierde & Dijk is een uitgave van de vereniging voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer Noord-Groningen.

Nummer 34, november 2017

Redactie: PR-commissie Wierde & Dijk
Fotografie: Jurtko Boerma, Aafke Klein, Herman Loos en Trudy van Wijk
Vormgeving: Fenatic, Oostwold

Druk: De Marge, Groningen

ISSN: 1879-4408

Contactpersonen Wierde & Dijk

Bestuursleden:

Attie F. Bos	0595 57 21 07
Anneke Flach	0595 52 85 76
Piet Glas	0596 55 12 14
Joke Hellenberg	0595 43 17 66
Koos Koop	06 54 24 71 81
Catrienus Rouwé	050 304 92 83
Fred de Ruiter	0595 43 96 69

Projectmedewerkers:

Trudy van Wijk	06 46 08 11 28
Piekie Stevens,	06 38 23 99 63

projectcoördinator ALB

Postadres:

Postbus 25, 9965 ZG Leens E: info@wierde-en-dijk.nl W: www.wierde-en-dijk.nl

attie.bos@t-men.nl
anneke@wierde-en-dijk.nl
pietglas@wierde-en-dijk.nl
joke@wierde-en-dijk.nl
kooskoop@hotmail.nl
rouwewanderzee@gmail.com
fred@wierde-en-dijk.nl

trudy@wierde-en-dijk.nl
mooieschuren@gmail.com